
5 tips voor het 'hoe'

'Integrale' en 'breed gedragen' omgevingsvisie?

Eén ding is duidelijk: ambtenaren zien de omgevingsvisie als een kans. Het uitwerken van dit instrument van de Omgevingswet kan gebruikt worden om de ambitie om écht samen te werken - binnen en buiten de organisatie - waar te maken. De vraag is hoe. In dit artikel vijf tips, gebaseerd op praktijkvoorbeelden.

De laatste tijd heb ik veel gemeenten gesproken over hun omgevingsvisie. Grote of kleine gemeenten, met een stedelijke- of plattelandsproblematiek en met veel of weinig contact met hun gemeenteraadsleden. Dat zijn leuke en hoopvolle gesprekken, want ze hebben allemaal de ambitie om hun aanstaande omgevingsvisie 'integraal en samen' te maken. Eind juni nam ik deel aan de workshop 'Veranderopgave van overheden' en daar werd die ambitie bevestigd. De VNG heeft 300 ambtenaren gevraagd om een keuze te maken voor hun invoeringsstrategie. Wat blijkt? De absolute meerderheid gaat voor 'vernieuwend'. Maar zoals ook één van mijn geïnterviewden, Ton Snellerberg, programmamanager Omgevingswet, gemeente Enschede, zegt: 'Het moet geen afzonderlijk opleidingstraject worden maar direct gekoppeld aan het bestaande werk. De vraag is dan: hoe doe je dat?'

Kernwaarden als vertrekpunt

Als eerste stap adviseer ik de kernwaarden van je gemeente te bepalen - jullie belangrijkste waarden, waar je voor staat en waar je naartoe wil - en die vervolgens vast te laten leggen in een omgevingsvisie. Je begint dus niet met puur de ruimtelijke kwaliteiten en mogelijkheden in beeld te brengen. De kernwaarden

kunnen alle domeinen van de gemeentelijke organisatie en alle politieke portefeuilles raken. Jullie omgevingsvisie gaat hiermee de complexiteit van de Omgevingswet weerspiegelen en je hebt meteen een aanzet gegeven tot een integrale aanpak.

TIP 1: Begin met het bepalen van jullie kernwaarden. Laat deze landen in een omgevingsvisie.

▲ Kanaleneiland, Utrecht - aansluiten op event met niet-westerse Nederlanders.

Parallele werkzaamheden

Kernwaarden bepaal je natuurlijk niet als ambtenaar alleen. Evenmin bepalen de gemeenteraadsleden dat, of dat ‘altijd actieve bewonersclubje’ van twintig mensen. Dat bepaal je met elkaar en met nog veel meer partijen en inwoners. De cruciale vragen zijn: hoe organiseer je dat intern en hoe bereik je al die mensen en partijen daarbuiten?

Een veelbeproeft manier binnen AM Landskab om een veelomvattende dialoog op gang te krijgen, is om met kleine groepjes te beginnen, op meerdere plekken tegelijk. Een vernieuwende aanpak zou kunnen zijn dat je als verantwoordelijke ambtenaar zonder veel voorwerk - dus niet eerst een heel intern traject in de eigen afdeling - tegelijkertijd in dialoog gaat met andere domeinen, met bewoners, organisaties en gemeenteraad over de kernwaarden van de gemeente.

Er kunnen bijvoorbeeld ‘Out-of-the-box’ werksessies georganiseerd worden waarin duidelijk wordt wat het oplevert en wat de aandachtspunten zijn wanneer er vanuit een bredere invalshoek, en wanneer vanuit het eigen kennisterrein wordt gekeken. Het meest efficiënte lijkt het om alle groepen te mixen. Maar als de cultuur in jullie gemeente er niet naar is, adviseer ik om de werksessies in eerste instantie per functie, afdeling of domein te organiseren. Bedenk dat raadsleden ook baat hebben bij een Out-of-the-box werksessie, zij zijn gewend om te denken vanuit hun eigen portefeuille. Parallel hieraan ga je in dialoog met bewoners en organisaties van ‘buiten’, om die *input* op dezelfde voet mee te laten wegen als de eigen werksessies. Uiteindelijk heb je met elkaar dan de kernwaarden bepaald en staat jullie omgevingsvisie als een huis.

TIP 2: Organiseer tegelijkertijd verschillende werksessies intern en de goede dialoog extern.

Breed en efficiënt een dwarsdoorsnede bereiken

‘De goede dialoog’ extern organiseren, een dwarsdoorsnede van je gemeente bereiken hoe doe je dat dan? Vaak word je geacht om daarnaast ook je ‘gewone’, dagelijkse werkzaamheden uit te voeren. Liesbeth van de Weerdhof, manager ontwikkeling, gemeente Zevenaar, zegt hierover: ‘Je ziet in deze tijd dat de

gemeente heel graag in samenwerking met zijn inwoners visies wil maken. Dat is hartstikke lastig. Als je dat op de “ouderwetse” manier doet, mensen uitnodigen voor een bewonersavond om het gesprek hierover te voeren, dan spreek je eigenlijk altijd dezelfde personen aan. Er zijn andere strategieën nodig om in gesprek te komen met je inwoners.’

◀ VIP-tent voor de boeren, tijdens de eerste triathlon in Rijnenburg bij Utrecht.

De kunst is om vooral de lokale kracht op te sporen en te benutten. Denk eraan dat lokale netwerken, ondernemers en verenigingen ook kunnen bijdragen in de communicatie voor jullie omgevingsvisie. Lokale netwerken en sleutelpersonen kunnen vaak heel snel op tafel krijgen wat bewoners waardevol vinden, wat de knelpunten kunnen zijn, welke ideeën er leven en wie de potentiële *stakeholders* zijn. Er zijn in elke wijk of gebied talrijke activiteiten waarop je aan kan sluiten. Voorbeelden waar AM Landskab de lokale kracht heeft opgespoord zijn winkeliersvergaderingen, de lokale jaarmarkt, moskeeën, opleidingsinstituten, sportwedstrijden voor jongeren, zelfbeheerprojecten of gewoon voor de supermarkt.

Ook in de gemeente Zevenaar is daarmee geëxperimenteerd. Liesbeth van de Weerdhof vervolgt: ‘Wij hebben het “Krachtlokaal” ontwikkeld, juist om initiatieven die leven in de wijk te faciliteren en op die manier veel meer aansluiting te zoeken op wat er gebeurt in de samenleving. Wij gaan bijvoorbeeld op de markt staan en mensen kunnen in een ‘koffiehoek’ op het Raadhuisplein eens in de week hun ideeën inbrengen.’

Naar de mensen toe - en daar begint het werk al. Je bent ter plekke bezig om tegelijk aan het project, het proces en de participatie te werken. Efficiënter kan niet!

TIP 3: Benut lokale kracht om een dwarsdoorsnede van je gemeente te bereiken.

Mixed media is een must

Wil je een dwarsdoorsnede van de bevolking bereiken, dan moet je verschillende communicatiekanalen benutten omdat verschillende groepen mensen verschillend communiceren. Hoeveel netwerken hebben wel niet hun eigen Facebook-pagina of Twitter-account? Gebruik dat. Zelf digitaal uitzetten van enquêtes, oproep voor ideeën, maken van interactieve sites en dergelijke kan heel goed werken. Maar let wel, het begint ermee dat je scherp hebt hoe je een grote groep hierop attent maakt, anders is het weggegooid geld. Daarnaast moet je je niet laten verleiden om uitsluitend sociale media te benutten voor je communicatie. Nog steeds maakt bijna een derde van de Nederlandse bevolking er geen gebruik van. De 'ouderwetse' poster bij de bakker, een opvallend bericht in de lokale krant of een item bij de lokale televisie moet dus niet onderschat worden.

TIP 4: Gebruik mixed media in jullie communicatie.

▲ Vleuten-De Meern - digitale participatie met jongeren.

Al doende leren

Door de brede dialoog met 'buiten' en een vernieuwende manier van samenwerken 'binnen' is het vanzelfsprekend dat er niet te strakke kaders voor het eindproduct moet zijn. Het is niet erg, sterker nog, het is een voordeel, dat jullie niet helemaal scherp hebben wat het eindproduct, de omgevingsvisie, nou precies wordt. Dat biedt namelijk de flexibiliteit om

gaandeweg met alle partijen te bepalen welk product het beste past bij jullie gemeente. Wordt het een boekwerk, een digitale kaart waarvan de lagen én de sociale én de fysieke aspecten van de leefomgeving weergeven? Of wordt het een interactief product, waarin mensen kunnen blijven meedenken voor de volgende revisie? Bijvoorbeeld zoals de provincie Overijssel dat doet. Willemijne Moes, programmaleider, vertelt: 'In lijn met de Omgevingswet wordt de vernieuwde omgevingsvisie een dynamisch digitaal document dat we jaarlijks kunnen actualiseren. Daarmee spelen we flexibel in op gewijzigde omstandigheden en beleid.' Welk product jullie maken, dat bepalen jullie zelf als gemeente. Maar flexibiliteit en met je tijd kunnen meegaan is wel een vereiste vanuit de Omgevingswet gezien.

Laatst zei een IT-specialist tegen mij: 'Jij werkt AGILE, echt leuk, dat is wat wij ook doen in de IT-branche.' Ik moet bekennen dat ik de werkmethode van AM Landskab nooit met de IT-branche had geassocieerd, maar ja, inderdaad, wij werken 'agile'. Dat wil zeggen het product al doende testen en bijstellen, al doende leren, zodat het resultaat niet een product wordt, dat bij afloop al achterhaald is. Dat is in ieder geval één ding dat ik heb geleerd van de langlopende, integrale processen rondom een Deens gemeentepan (equivalent van de omgevingsvisie).

Dat is ook wat ik gemeenten zou willen adviseren bij het maken van een omgevingsvisie. Spring in het diepe, ga gewoon beginnen en gun elkaar om al doende te leren. Wacht er niet te lang mee en wacht al helemaal niet een 'handleiding' van het Rijk af, want die komt er niet. De opzet is juist dat iedere gemeente voor zich zijn eigen kleur aan de omgevingsvisie geeft. Een uitdaging maar ook een grote kans! ●

TIP 5: Spring in het diepe, ga al doende leren.

Meer tips over onorthodoxe werkmomenten, de kracht van beelden en de noodzaak van dilemma's aangaan? Zie hiervoor mijn gratis e-book: 'Samenwerking en participatie - breed, efficiënt en leuk met hét AM Landskab Zandlopermodel'. Je kunt het e-book downloaden via mijn site www.amlandskab.nl